

موانع و راهکارهای حق تشکیل اجتماع

ابراهیم ایوبی

و کیل دادگستری

«بین اعتراض و اغتشاش باید تفکیک قائل شد، اعتراض مجاز اما اغتشاش جرم است.» این جمله‌ای است که این روزها زیاد از زبان مقامات می‌شنویم اما کسی را حل اعتراض قانونی را بیان نمی‌کند. مطابق ماده ۲۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر: «هر کس حق آزادی تجمع و تشکیل مسالمت‌آمیز را دارد». همچنین ماده ۲۱ «میثاق حقوق مدنی و سیاسی» (مصوب ۱۳۵۴) بیان می‌دارد: «حق تشکیل مجامع مسالمت‌آمیز به رسمیت شناخته می‌شود. اعمال این حق تابع هیچگونه محدودیتی نمی‌تواند باشد جز آنچه بر طبق قانون مقرر شده و در یک جامعه دموکراتیک به مصلحت امنیت ملی یا ایمنی عمومی یا نظم عمومی یا برای حمایت از سلامت یا اخلاق عمومی یا حقوق و آزادی‌های دیگران ضرورت داشته باشد». در اصل ۲۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز این حق به رسمیت شناخته شده است. به عنوان مقدمه باید اشاره شود که اصل مشابهی در قانون اساسی مشروطیت وجود داشت: اصل ۲۱ متمم قانون اساسی مشروطیت بیان می‌کرد: «انجمن‌ها و اجتماعاتی که مولد فتنه دینی و مخل به نظم نباشد، در تمام مملکت آزاد است ولی مجتمعی با خود اسلحه نباید داشته باشند و ترتیباتی را که قانون در این خصوص مقرر می‌کند باید متابعت نمایند. اجتماعات در شوارع و میدان‌های عمومی هم باید تابع قوانین نظمیه باشند». در اصل ۳۰ پیش‌نویس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده بود: «تشکیل اجتماع مسالمت‌آمیز مباح است. مقررات مربوط به اجتماع و راهپیمایی در خیابان‌ها و میدان‌های عمومی به موجب قانون معین خواهد شد». اما تصویب اصل در مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با تنش همراه بود. ابتدا در جلسه ۱ مهرماه ۱۳۵۸ این متن به رای گذارده می‌شود. «تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها به شرط آنکه بر ضد اسلام و امنیت نباشد آزاد است و مقررات مربوط به نظم راهپیمایی و اجتماع در خیابان‌ها و میدان‌های عمومی به موجب قانون معین می‌شود». که به تصویب نمی‌رسد. پس از راجع به کمیسیون، متن دیگری تهیه می‌گردد که در جلسه ۲۰ آبان ۱۳۵۸ مورد رای گیری دوباره قرار گرفت که باز هم به تصویب نرسید: «تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌های مسالمت‌آمیز بدون حمل سلاح و با اطلاع و اعلام قبلی به شرط آنکه مخل امنیت و برخلاف مبانی اسلام نباشد آزاد است». در جریان طرح این اصل، محمد رشیدیان (نماینده خوزستان) به متن و شکل رای گیری اعتراض می‌کند: «این اساسی‌ترین اصلی است که انقلاب به خاطر آن به وجود آمده است این کلمه مسالمت‌آمیز باید برداشته شود». سرانجام در رای گیری سوم که عصر همان روز انجام می‌گیرد، اصل ۲۷ با متن کنونی «تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آنکه مخل به مبانی اسلام نباشد آزاد است» با ۵۱ موافق، ۲ مخالف و ۷ ممتنع تصویب شد. اجرای این حق در چند دهه گذشته همواره محل مناقشه بوده است. موافقین برگزاری تجمعات، اصل را بر آزادی دانسته و شرط کردن هر گونه مجوز را خلاف قانون اساسی می‌دانند؛ اما بخشی از حاکمیت هر گونه تجمع و تظاهرات را نیازمند اخذ مجوز قبلی می‌داند. متأسفانه در همه برنامه‌های پنج‌ساله توسعه تنها امور «اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی» مدنظر بوده و هدف گذاری در زمینه توسعه سیاسی دیده نمی‌شود. طبق بند (خ) ماده ۱۳ «قانون نحوه فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی» (۱۳۹۲) برگزاری راهپیمایی و تشکیل اجتماعات با اطلاع و صدور مجوز وزارت کشور و استناداری مجاز دانسته شده، به نظر می‌رسد این شرط مخصوص احزاب باشد و شهروندان عادی نیازی به گرفتن مجوز نداشته باشند. در دوران ریاست جمهوری حسن روحانی، متنی در ۲۰ خرداد ۱۳۹۷ برای اجرایی کردن اصل ۲۷ قانون اساسی به تصویب هیئت وزیران رسید که محل‌های مناسبی برای تجمع گروه‌های مختلف مردمی را در تهران (ورزشگاه‌های تختی، متمدنی، آزادی و شیرودی؛ بوستان‌های گفتگو، طالقانی، ولایت، پردیسان، هنرمندان و شهر؛ ضلع شمالی مجلس شورای اسلامی) و سایر شهرها در نظر گرفته بود که این مصوبه طی دادنامه مورخ ۲۶ شهریور ۱۳۹۸ دیوان عدالت اداری با این استدلال که طبق قانون اساسی تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها از حیث محل آزاد است ابطال نمود! دوشنبه، رئیس کمیسیون امور داخلی و شوراهای مجلس یادآور شد: «در خصوص برگزاری تجمعات، قانون عادی در این قضیه نداشتیم که کمیسیون شوراها کار لایحه تجمعات را انجام داده و در دستور کار مجلس قرار دارد و همین هفته بررسی می‌شود». منتظر نتیجه هستیم

بررسی برخوردهای اخیر و موضع سخنگوی دولت در گفت‌وگو با حقوقدانان

در جست‌وجوی ماهواره‌ها

پریسا هاشمی

گزارشگر هم‌میهن

فاطمه مهاجرانی، سخنگوی دولت روز گذشته و در حاشیه هیئت دولت جمع‌آوری ماهواره‌ها را غیرقانونی دانست. او از مردم خواست که در صورت مراجعه افراد برای جمع‌آوری ماهواره‌ها با شماره تلفن‌های ۱۱۰ و ۱۱۳ یا ۱۱۴ تماس گرفته و موضوع را اطلاع‌رسانی و شکایت خود را ثبت کنند. این سخنان زمانی مطرح می‌شود که برخی از شهروندان در تهران اعلام کردند: «دیش‌های ماهواره در حال جمع‌آوری است.» و اگر این گزینه درست بود در شرایطی که اینترنت و پیامک‌ها قطع است به نوعی انسداد کامل در کشور حکمفرما می‌شد که هرگونه دسترسی از مردم گرفته شده است و تنها می‌ماند سازمان صداوسیما. سازمانی که نه تنها دیگر رنگ و بوی ملی ندارد، بلکه به‌زعم برخی از کارشناسان به جایگاهی برای یک فرقه تبدیل شده است. نگاه‌های یکسویه صداوسیما و عدم دسترسی به اخبار خوارج، با جمع‌آوری ماهواره‌ها؛ کشور را با محدودیت‌های کره شمالی‌ای روبه‌رو کرده و به یک محیط بسته تبدیل می‌کند. اما حالا سخنگوی دولت جمع‌آوری ماهواره‌ها را غیرقانونی خوانده و می‌خواهد که مردم از نهادهای انتظامی و امنیتی کمک بگیرند. این بخش از سخنان او هم جای تأمل دارد و بسیاری از مردم به دلیل ترس از برخورد سلبی شاید با این نهادهای امنیتی و نظامی تماس نگیرند. از سوی دیگر این یکی از وظایف دولت است که مراجعه‌کنندگان برای جمع‌آوری ماهواره‌ها را شناسایی کند.

دولت آقای پزشکیان کمترین مسئولیت را قبول نمی‌کند

کامیاب نوروزی، حقوقدان با اشاره به شائبه جمع‌آوری دیش‌های ماهواره در برخی از نقاط پایتخت و ایران به هم‌میهن گفت: «ورود به ملک دیگران نیازمند مجوز خاص قضایی است. به این معنا

با وقوع اعتراضات سراسری بار دیگر نمایندگان به سراغ این موضوع رفتند

تجمعات در مجلس

مجلس پیام ملت را دریافت کرد

قابلیاف به اخطار آیین‌نامه‌ای علیرضا سلیمی در سخنانش اشاره کرد. این نماینده در اخطار خود یادآور شد: «این لایحه در تاریخ ۱۱ اردیبهشت ۱۴۰۲ و در زمان ریاست جمهوری شهید آیت‌الله رئیسی به مجلس ارائه شد و همان زمان در کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای مجلس تصویب شد. امروز مجلس با توجه به که اینک ملت عزیز ایران اغتشاش و اعتراض را تفکیک کردند و با هوشمندی کسانی که در میدان اغتشاش کردند را از کسانی که معترض بودند، جدا کردند این پیام را از ملت دریافت کرد و بر همین اساس به‌رغم اینکه این لایحه بیش از ۲ سال قبل به مجلس رسیده بود، تصمیم به بررسی این طرح کرد تا آن را تبدیل به قانون کند.» او افزود: «درست است که این قانون ۴ فصل دارد و به کسانی که غیرقانونی مباشرت به اغتشاش دارند، توجه کرده است اما با توجه به اینکه در حوزه تسبیب یعنی مسببان اشاره‌ای ندارد و همچنین با توجه به اتفاقات اخیر حتماً باید درباره کسانی که مسبب برخی اتفاقات بودند هم در قانون توجه شود؛ در خواست دارم که یک فصل هم به این مورد اختصاص داده شود.»

خروج از چهار دهه بلاتکلیفی

سیدمرتضی محمودی، نماینده تهران و سخنگوی کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای مجلس نیز تأکید کرد: «این طرح با ادغام با لایحه نحوه برگزاری تجمعات و در جریان برگزاری جلسات کارشناسی تدوین و تصویب شد. طرح نحوه برگزاری اجتماعات و راهپیمایی‌ها از دوره دهم و یازدهم در قالب طرح نمایندگان و لایحه دولت پیشنهاد شده بود اما کمیسیون‌های وقت این موضوعات را به سرانجام نرسانند. مجلس دوازدهم با ورود به این موضوع تلاش

حوزه قضایی مربوطه مراجعه کنند. یعنی از طریق دفاتر خدمات قضایی شکایت ثبت کنند که «در چه ساعت و تاریخی به خانه آنها ورود پیدا کرده‌اند.» آن عده از کجا بودند و چگونه به خانه آنها وارد شده‌اند مشخص نیست.» او در پاسخ به این سوال که وقتی هویت کسانی به خانه آنها ورود پیدا کرده‌اند، مشخص نیست، این شکایت به نتیجه می‌رسد؟ تأکید کرد: «این شکایت به جایی نمی‌رسد. وقتی اساسی، هویت و سازمان مطبوعه این افراد معلوم نیست، به ۱۱۰ یا دستگاه قضایی چه شکایتی کنند؟ چرا که این موضوع قابل پیگیری نیست. وقتی از هویت و سازمان این افراد هیچ نشانه‌ای وجود ندارد، چیزی قابل پیگیری نیست.» نوروزی با اشاره به اینکه همیشه در ایران سیاست‌های محدود کردن گردش اطلاعات وجود داشته است، گفت: «این سیاست همیشه با شکست مواجه شده است. به‌ویژه در این روزها که حجم نارضایتی (بنا به اقرار مقامات حکومتی) بالاست، اقداماتی مانند جمع‌آوری ماهواره‌ها و ایجاد محدودیت هیچ نتیجه‌ای ندارد جز افزایش نارضایتی‌ها و خشم مردم. به‌ویژه آنکه تلویزیون ایران مخاطبان بسیار اندکی دارد و از تلویزیون ملی به تلویزیون فرقه‌ای تبدیل شده است. مردم هم به اخبار آن اعتمادی ندارند و تلویزیون نگاه نمی‌کنند. محروم کردن مردم از گردش اطلاعات جز ایجاد نارضایتی‌ها و سلب اعتماد بیشتر نتیجه‌ای ندارد.»

امنیت بنیادی‌ترین حقوق شهروندی است

صالح نقره‌کار، وکیل نیز در گفت‌وگو با هم‌میهن دراینباره تأکید کرد: «در برهه کنونی که امنیت به عنوان بنیادی‌ترین حقوق شهروندان باید مورد صیانت و مراقبت جدی و اساسی قرار گیرد، نیازمند یک همدلی، هم‌افزایی و حکمرانی برپایه همکاری هستیم تا مؤلفه‌های تأمین امنیت شهروندی برای عموم مردم قابلیت دسترسی و تحقق داشته باشند.» او با اشاره به خبر اخیر مبنی بر جمع‌آوری ماهواره‌ها، افزود: «بخشی از این خبر شایعه و بخشی هم احتمال اقدامات ناروایی از سوی برخی سوءاستفاده‌کنندگان وجود دارد که به نظر نیروی انتظامی و دادستان‌ها در سراسر کشور می‌تواند مراقبت‌های پیشگیرانه داشته باشند یا در بعضی موارد مشخص ممکن است به صورت مشخص جرایم مشهود تلقی شود که به صورت خودانتظام باید مورد مراقبت قرار گیرد. در مواردی هم همکاری و تعامل مردم با نیروهای نظارتی و تأمین‌کننده امنیت و نظم عمومی می‌تواند زمینه‌ای برای گزارش‌دهی راجع به نقض امنیت یا حریم خصوصی شهروندان باشد.» نقره‌کار درباره تماس گرفتن یا نگرفتن مردم با شماره‌های یاد شده، گفت: «به نظر من شهروندان ایرانی با هوشیاری و هوشمندی در تأمین امنیت خود و هموطنان‌شان با حساسیت کامل همیشه همکاری‌های لازم را برای تثبیت امنیت فردی و اجتماعی مبذول داشتند و در این مورد هم شهروندان همکاری می‌کنند.»

کرد تا طرح را تعیین تکلیف کنند.» او با بیان اینکه برای اجرای اصل ۲۷ قانون اساسی تاکنون قانون جامعی تدوین نشده بود، افزود: «ماه‌دنبال قانونمندشدن و چارچوب‌دار کردن تجمعات هستیم که باعث می‌شود در قالب اعتراضات مطرح شده و دشمن آن را به اغتشاش تبدیل نکنند. از مهم‌ترین نقاط قوت این طرح ایجاد تعادل میان حقوق شهروندی و برقراری نظم عمومی است. افزایش مشارکت عمومی نیز از دیگر مزایای این طرح است ضمن اینکه شفاف‌سازی رویه‌های مراحل برگزاری تجمعات باعث چارچوب‌دار شدن این رویداد می‌شود. در این بین افرادی که اقدام به تجمعات غیرقانونی کنند شناسایی می‌شوند.» سخنگوی کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای مجلس شورای اسلامی با اشاره به اینکه این موضوع باید زودتر از اینها به نتیجه می‌رسید اما ۴ دهه بلاتکلیف مانده است، گفت: «این طرح نزدیک به یک سال است که در کمیسیون به صورت کارشناسی بررسی شده است و امروز مطرح می‌شود.»

طرحی حاصل از ادغام طرح‌ها و لوایح پیشین

محمدصالح جوکار، رئیس کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای مجلس نیز در تشریح اهمیت طرح تجمعات که کلیات آن به تصویب رسیده، تأکید کرد: «دولت سیزدهم لایحه‌ای با این موضوع به مجلس ارائه کرد که در کمیسیون امور داخلی کشور در مجلس وقت تصویب شد اما عمر آن دوره مجلس به پایان رسید و این لایحه به سرانجام نرسید. پس از آن در دوره بعدی مجلس نیز طرحی در این خصوص ارائه کرد و طرح حاضر ادغامی از طرح‌ها و لوایح مطرح شده است. بر اساس اصل ۲۷ قانون اساسی باید این آزادی و امکان برای مردم وجود داشته باشد تا اعتراضات بحق خود را مطرح کنند. امروز به دلیل خلأ قانونی شاهد اعتراضاتی بودیم که دشمن با سوءاستفاده از آن، مسیر را تغییر داد و در جریان اغتشاشاتی دست به کشتار ملت ایران زد و به ساحت اماكن مقدس بی احترامی کرد. بر اساس فرمایشات رهبر معظم انقلاب مردم باید بتوانند اعتراضات بحق خود را عنوان کنند. ما با قانونمند کردن این موضوع تلاش داریم تا چارچوب‌های لازم را تعیین کرده و جنبه جرم‌انگاری اغتشاشات را نیز مشخص کنیم.»

موافقت دولت با تصویب قانون تجمعات

کاظم دلخوش‌اباتری، نماینده دولت نیز در صحن مجلس با ابراز موافقت دولت برای تصویب قانونی در راستای حمایت از تجمعات و راهپیمایی‌ها، گفت: «دولت پیش از این لوایحی در این خصوص تقدیم مجلس کرده بود و امروز لوایح دولت با این طرح کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای مجلس هماهنگ است. البته در برخی موارد شاید دولت اختلافات و نقطه‌نظراتی داشته باشد که از رئیس کمیسیون مربوطه در خواست داریم در رسیدگی به جزئیات این طرح حتماً نظر وزارت کشور که در صدر مسئولیت برگزاری اجتماعات و راهپیمایی‌ها قرار دارد هم اخذ شود. تصویب این مصوبه از حیث ساماندهی و به روز کردن ضوابط مربوط به راهپیمایی‌ها، تجمعات و رفع خلأهای قانون موجود در خصوص اجتماعات و راهپیمایی‌ها و همچنین تحقق اصل ۲۷ قانون اساسی مبنی بر آزادی تشکیل اجتماعات و راهپیمایی بدون حمل سلاح به شرط آنکه مخل به مبانی اسلام نباشد را مثبت تلقی می‌کنیم و این طرح از حیث قانونی ماندن سازوکار تجمعات اعتراضی و همچنین جدا کردن اعتراضات قانونی از اغتشاشات مورد تأیید کامل دولت است.»